

“Creativiteit gaat over de ruimte om te creëren”

Organisatie- en onderwijsvernieuwer Peter Senge (foto) loopt door de lichte bovenzaal van Café Dudok in Arnhem en knikt instemmend. Hij besluit zijn spreekpositie naar de zijmuur te verplaatsen en wil dat de stoelen in halve cirkels om hem heen staan. “Je moet weten,” zegt Senge voordat hij de studenten om zich heen schaart, “dat elk creatief proces begint met de juiste ruimte waarin je kunt creëren.”

Managementgoeroe, grondlegger van de lerende organisatie en holistisch denker Peter Senge was naar Nederland gekomen als spreker van de HAN Creative Masterclasses van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Na een uitverkochte avondlezing volgde de ochtend erop een intieme masterclass voor HBO- en universitaire studenten. De HAN had circa twintig studenten geworven zonder een beperking aan hun studierichting. En zo ontstond een heel diverse groep vanuit de hoek van de geneeskunde, biofarma, international business, informatica, vrije kunsten, educatie, HRM, Nederlands, psychologie of de journalistiek.

Senge begon om met de groep concentratie- en dialoogoefeningen te doen. Hij legde vervolgens aan de hand van de ervaringen van de deelnemers de theorie van het creatieve proces uit. Senge: “Alle vernieuwing draait in de kern om het creatieve proces. Dat dien je eerst goed vorm te geven. Het woord creatief heeft ook als betekenis ‘origineel’, maar dat is van secundair belang. Wat ik bedoel is de oerbetekenis van creatief en dat betekent ‘in het bestaan brengen.’ Een creatief proces is aldus een proces waarbij je dingen in het bestaan brengt. Dat is geen proces wat zich beperkt tot kunstenaars en creatieve beroepen. Het proces zelf is echter wel een ontwerpproces. Probeer je leven eens te zien als een proces van creëren; als een ontwerp of een proces van componeren. De oorsprong van de begrippen componeren en design zijn overigens hetzelfde, dus die kun je allebei gebruiken.”

Creativiteit en ruimte

Hoewel mensen via internet over duizenden kilometers afstand kunnen samenwerken, is alleen die vorm van samenwerking volgens Senge niet voldoende. “Ik herinner mij een grappige cartoon van twee honden die naast elkaar achter de computer zitten. Zegt die ene hond tegen de ander: op het internet weet niemand dat wij honden zijn. Op het web kun je van alles zijn, hond of mens: maar we blijven driedimensionale wezens en hebben ons te verhouden tot de ruimte waarin we ons lijfelijk bevinden. De ruimte waarbinnen je als groep een creatief proces wilt aangaan is dan ook de allereerste belangrijke voorwaarde voor elke innovatie of ontwikkeling.”

Senge refereert aan allerlei dialoogvormen zoals World Café sessies die bedoeld zijn om in het gesprek verbindingen te maken met de ander. Senge: “De zaken die we in de gewone wereld van vergadering en overleg niet terzake vinden, zijn juist voor het creatieve proces het allerbelangrijkst. Dingen zoals de ruimte en de opstelling van de mensen daarin. Kun je elkaar moeiteloos verstaan? Heb je aandacht voor elkaar? Kan iedereen aan bod komen? Dit is belangrijker dan een agenda met punten van wat je wilt bespreken.”

Volgens Senge bestaat er een fundamentele misvatting over het proces van creatie dat er de oorzaak van is dat heel veel gesprekken, plannenmakerij en brainstormen helemaal niet beklippen. Senge: “Creativiteit gaat niet over ervoor zorgen dat dingen gebeuren. Noem dit de gefocuste mannelijke energie. Creativiteit en het creatieve proces hebben een container nodig, een ruimte waarbinnen het kan gebeuren. Dit is het vrouwelijke principe, dat teruggrijpt op het simpele beeld van de baarmoeder – de ruimte waarbinnen dingen in het bestaan kunnen worden gebracht. Alles wat ontstaat aan ideeën, visies, vergezichten, dient in een ruimte te ontstaan. Daarna is het mannelijke principe nodig om het richting te geven.”

Wanneer Senge gevraagd wordt of hij deze visie ook kan vertalen naar het concept van creatieve steden, is hij daar heel duidelijk over. “Natuurlijk, dit werkt een-op-een hetzelfde. Creativiteit in een stad is ook niet iets dat je kunt laten gebeuren en ook in een stad is het niet iets dat voorbehouden is aan de creatieve industrie. Ook in de fysieke omgeving van de stad gaat het erom dat je ruimtes hebt waar dingen tussen mensen kunnen ontstaan. Het werkt precies hetzelfde als het creatieve proces in een team of organisatie.”

Leiderschap

In de masterclass gaf Peter Senge de deelnemers mee dat vanuit dit proces van creatie leiderschap ontstaat wanneer mensen zichzelf ‘een beeld voor ogen houden dat consistent is met wat zij willen.’ Senge: “Focus op wat je wilt creëren in plaats van te focussen op wat je denkt dat je moet doen om te kunnen creëren. Wanneer je je concentreert op een positief beeld van wat je voor ogen hebt, dan sta je meer in je kracht.”

Makkelijk zal het pad van leiderschap overigens lang niet altijd zijn, aldus Senge. “De meeste mensen proberen hun hele leven om zich comfortabel te voelen in plaats van te creëren wat ze echt willen. Dat vermijden ze, want dat levert risico’s op. Velen van ons oriënteren zich op negatieve beelden en dat bedoel ik niet in veroordelende zin, maar het betekent puur dat je bezig bent om te zorgen dat iets niet gebeurt. Op zich is daar niks mis mee. Het grote probleem ontstaat wanneer mensen en organisaties transities willen maken, wanneer ze willen transformeren. Dan werken negatieve visies namelijk niet. Dan is leiderschap en visie nodig. Leiderschap dat gebruik maakt van ruimte en het creatieve proces.”